

Sygn. akt II CSK 775/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 listopada 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Irena Gromska-Szuster (przewodniczący)

SSN Wojciech Katner

SSN Anna Owczarek (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa "A." Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w P.
przeciwko M. O. - Komornikowi Sądowemu przy Sądzie Rejonowym w S.
z udziałem interwenienta ubocznego po stronie pozwanej - Skarbu Państwa Sądu
Okręgowego w S. i Sądu Rejonowego w S.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 9 listopada 2016 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 30 czerwca 2015 r., sygn. akt I ACa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, pozostawiając temu Sądowi
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powódka „A.” spółka z o.o. w P. wniosła o zasądzenie od M. O. - Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w S. kwoty 112.500 zł wraz z ustawowymi odsetkami tytułem naprawienia szkody wyrządzonej zbyciem z naruszeniem prawa ładowarki teleskopowej, obciążonej zastawem rejestrowym, w toku egzekucji z ruchomości. Wysokość dochodzonego odszkodowania odpowiadała kwocie wierzytelności przysługującej zastawnikowi wobec zastawcy.

Interwencję uboczną po stronie pozwanego zgłosił Skarb Państwa, reprezentowany przez Sąd Okręgowy w S. i Sąd Rejonowy w S.

Wyrokiem z dnia 15 lipca 2014 r. Sąd Okręgowy w S. oddalił powództwo. Wyrokiem z dnia 30 czerwca 2015 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację powoda, dzieląc podstawę faktyczną i częściowo prawną tego rozstrzygnięcia.

Ustalono, że Spółdzielnia Producentów Rolnych Ziemi P. „K.” w P. - dalej jako: „Spółdzielnia K.” nabyła od P.P.H.U. B. spółki z o.o. maszyny rolnicze, w tym ładowarkę teleskopową marki N. nr seryjny (...) i nie zapłaciła całej należnej z tego tytułu ceny. A. spółka z o.o. w P. jako sprzedająca oraz Spółdzielnia K. i Stowarzyszenie Związek P. Ziemi P. w P. - dalej: „Związek P.” jako kupujący zawarli w dniu 30 marca 2011 r. ramową umowę handlową sprzedaży środków ochrony roślin i nawozów, w której postanowiono o natychmiastowej wykonalności roszczenia o zapłatę ceny z chwilą wszczęcia postępowania egzekucyjnego przeciwko kupującym. W tym samym dniu Związek P. zawarł umowę zastawniczą na podstawie której na wskazanej ładowarce teleskopowej miał być ustanowiony zastaw rejestrowy na rzecz A. spółki z o.o. Zastawnik mógł zaspokoić roszczenie poprzez przejęcie przedmiotu zastawu na własność w wypadku nie wywiązania się zastawcy lub Spółdzielni K. z obowiązku zapłaty wierzytelności w kwocie 120.000 zł powiększonej o odsetki i koszty postępowań. Przedmiot zastawu pozostawał w posiadaniu zastawcy. Zastaw został wpisany do rejestru zastawów na podstawie postanowienia Sądu Rejonowego w S. z dnia 14 czerwca 2011 r.

M. O. - Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w S. na wniosek wierzyciela P.P.H.U. B. spółki z o.o. na podstawie dwóch tytułów wykonawczych prowadził egzekucję z ruchomości przeciwko dłużnikom Spółdzielni K. i oznaczonym osobom fizycznym. W dniu 23 stycznia 2012 r. komornik zajął w siedzibie Spółdzielni K. szereg ruchomości, w tym wskazaną ładowarkę teleskopową, na której było umieszczone logo tego dłużnika. E. S. - Prezes Zarządu dłużnika, będący jednocześnie dłużnikiem jako osoba fizyczna wskazał, że właścicielem ładowarki jest Spółdzielnia K., co odnotowano w protokole zajęcia. W dniu 13 lutego 2012 r. w kancelarii komornika stawiał się m.in. E. S. w imieniu własnym i jako reprezentant dłużnika Spółdzielni K. oświadczając, że na ładowarce ustanowiony jest zastaw na rzecz A. spółki z o.o.; nie okazał dokumentów potwierdzających ten fakt. Oświadczył ponadto, że zawiadomił zastawnika o zajęciu. W dniu 14 lutego 2012 r. przeprowadzono licytację publiczną ruchomości. Wierzyciel nabył część z nich na własność, w tym ładowarkę za kwotę 126.500 zł. W dniu 15 marca 2012 r. A. spółka z o.o. powiadomiła komornika o istnieniu zastawu na jej rzecz, powzięciu wiadomości o zajęciu ładowarki i zwróciła się o wskazanie wierzyciela, na wniosek którego jest prowadzona egzekucja, celem wystąpienia o zwolnienie spod egzekucji. W dniu 13 kwietnia 2012 r. A. spółka z o.o. złożyła Związkowi P. oraz Spółdzielni K. oświadczenie o przejęciu przedmiotu zastawu na własność wobec nie uiszczenia przysługującej jej oznaczonej należności. W tym samym dniu zawiadomiła komornika o przejęciu przedmiotu zastawu na własność i wezwała do wskazania wierzyciela. Pozwany wskazał wierzyciela i tytuł wykonawczy stanowiący podstawę egzekucji. Wierzyciel wezwany do zwolnienia ładowarki spod egzekucji oświadczył, że w toku egzekucji przejął ją na własność.

Sąd drugiej instancji stwierdził, że doszło do naruszenia przez komornika art. 805¹ k.p.c., ale nie sposób uznać, że skutkuje to jego odpowiedzialnością na podstawie art. 23 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji. Sąd wskazał, że zawiadomienie zastawnika przez dłużnika o zajęciu ruchomości nie zwalniało komornika z realizacji obowiązku wynikającego z art. 805¹ § 1 k.p.c. oraz z obowiązku zwrócenia się do Centralnego Rejestru Zastawów o informację, czy dłużnik jest zastawcą oraz kto jest zastawnikiem, gdyż prowadził

egzekucję o świadczenie przekraczające dwadzieścia tysięcy zł (art. 805¹ § 2 k.p.c.). Oceniał, że pozwany komornik nie miał wiarygodnych informacji o osobie zastawcy, niezbędnej do uzyskania danych z Centralnego Rejestru Zastawów. Zgodnie z § 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 października 1997 r. w sprawie ustroju i organizacji centralnej informacji o zastawach rejestrowych oraz szczegółowych zasad udzielania informacji, wydawania odpisów i zaświadczeń (Dz. U.1997 r. Nr 134, poz. 893 ze zm.), Informacja Centralnego Rejestru Zastawów wskazuje m.in., czy dany podmiot jest wpisany do rejestru zastawów i pod jakim numerem pozycji jako zastawca określonego przedmiotu zastawu rejestrowego. Zastawca, tj. Związek P. nie był uczestnikiem postępowań egzekucyjnych, a wystąpienie o informację dotyczącą dłużnika Spółdzielni K. nie mogło być skuteczne. Komornika w przekonaniu, że zajmowane ruchomości pozostają własnością dłużnika, mogło utwierdzić zachowanie prezesa zarządu dłużnika egzekwowanego, który podczas czynności zajęcia dzwonił do osoby o imieniu „G.” (jak G. C. - prezes zarządu A. spółki z o.o.), ponadto mimo twierdzeń nie przedstawił w przeddzień licytacji dokumentów potwierdzających istnienie zastawu. Istniały zatem podstawy do przyjęcia, że dłużnik dąży jedynie do opóźnienia procesu licytacji, a nawet doszło do zмовы tych podmiotów.

Sąd drugiej instancji podzielił również pogląd, że kolejną podstawą uzasadniającą oddalenie powództwa było nie udowodnienie szkody. Stwierdził, że powód ma wymagalną wierzytelność przeciwko swemu dłużnikowi w kwocie 122.221,87 zł. Zgodnie z umową zastawu mógł po dniu 30 września 2011 r. zaspokoić roszczenie poprzez przejęcie przedmiotu zastawu lub dochodzić od niego zapłaty. Nie wykazał ponadto w obecnym postępowaniu, aby ładowarka była jedynym realnym składnikiem, z którego mógłby uzyskać zaspokojenie. Nie udowodnił także, że dłużnik był niewypłacalny i nie miał innego majątku mogącego podlegać egzekucji, bądź że nawet obecnie nie ma możliwości dochodzenia i wyegzekwowania od niego wymagalnej wierzytelności. Z tych względów uznał, że brak adekwatnego związku przyczynowego pomiędzy wskazanymi zdarzeniami a szkodą. Sąd stwierdził również, że powód nie mógłby wystąpić z powództwem przeciwegzekucyjnym, tylko uczestniczyć w podziale sumy uzyskanej z egzekucji większej liczby ruchomości, a nie wiadomo, czy w jego wyniku uzyskałby całą dochodzoną kwotę, tj. 112.500 zł.

Powód wniósł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego, opartą na obu podstawach (art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.). W ramach podstawy naruszenia prawa materialnego wskazał na uchybienie art. 805¹ § 1 i 2 k.p.c. poprzez niewłaściwą wykładnię polegającą na przyjęciu, że ujawnienie informacji o obciążeniu zajmowanej ruchomości w toku postępowania egzekucyjnego zachodzi tylko gdy przedstawiono odpowiedni dokument oraz nie uzasadnia poinformowania zastawnika o zajęciu, art. 23 ust. 1 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji w zw. z art. 415 k.c. oraz art. 20 ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów poprzez uznanie, że w razie wszczęcia egzekucji do ruchomości obciążonej zastawem rejestrowym zastawnik nie ma możliwości zaspokojenia swoich wymagalnych wierzytelności. W ramach naruszenia przepisów postępowania, mającego istotny wpływ na wynik sprawy powołał art. 382, 316 § 1 i 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 k.p.c. poprzez nieprzeprowadzenie niektórych wskazanych dowodów osobowych, co skutkuje lukami w ustaleniach faktycznych w zakresie okoliczności poniesienia szkody.

Sąd Najwyższy zważył:

Żaden z zarzutów wywiedzionych w podstawie naruszenia prawa procesowego nie jest uzasadniony. Uzasadnienie zaskarżonego rozstrzygnięcia poddaje się kontroli kasacyjnej, w szczególności nie zawiera takich braków w zakresie ustalenia faktów lub oceny dowodów, które ją uniemożliwiają. Ustalenie celu stron zawierających umowę handlową oraz stanu majątkowego dłużnika osobistego, tj. Spółdzielni K. nie dotyczyło okoliczności istotnych i mających znaczenie dla rozstrzygnięcia, zatem i nie wymagało omówienia wyników postępowania dowodowego.

Częściowo uzasadnione są natomiast zarzuty wywiedzione w ramach podstawy naruszenia prawa materialnego. Zastaw rejestrowy jest ograniczonym prawem rzeczowym o charakterze zabezpieczającym, a chroniony nim interes uprawnionego polega na tym, że może zaspokoić swoją wierzytelność z obciążonego przedmiotu. Prawo to ma charakter bezwzględny, co oznacza że zastawnik może dochodzić swoich uprawnień z wyłączeniem wszystkich innych osób, w tym właściciela. Jego istotą jest odpowiedzialność rzeczowa zastawcy

z zastawionego przedmiotu, bez względu na to czyją stał się on własnością oraz bez względu na to, czy zastawca był lub jest dłużnikiem osobistym. Ustawa z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (jedn. tekst: Dz. U. z 2016, poz. 297 ze zm.), dalej jako: „u.z.r.r.z.”, która w relewantrym zakresie nie uległa zmianie, przewiduje, że strony mogą wprowadzić w umowie zastawniczej szczególne uprawnienia zastawnika polegające na możliwości pozaegzekucyjnego zaspokojenia się, m.in. wprost poprzez przejęcie przedmiotu zastawu na własność w drodze oświadczenia (art. 22). Od zmiany ustawy wprowadzonej z dniem 11 stycznia 2009 r. wykonanie przez zastawnika uprawnienia przejęcia, po dokonaniu egzekucyjnego zajęcia tego przedmiotu na rzecz wierzyciela zastawcy, jest bezskuteczne (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 marca 2010 r., I CSK 369/09, Biul. SN 2010, nr 5). W rozpoznawanej sprawie wyłączenie tego sposobu zaspokojenia zastawnika przez zastawcę na skutek zajęcia przedmiotu zastawu w toku egzekucji sądowej wszczętej przez innego wierzyciela oznaczało, że mogło do niego dojść jedynie w tym postępowaniu egzekucyjnym. Co do zasady bowiem brak przeszkód do wszczęcia i przeprowadzenia egzekucji przez wierzyciela z ruchomości obciążonej zastawem na rzecz osoby trzeciej. Prawa zastawnika są nadal chronione, przy czym w wypadku uzyskania przez niego tytułu wykonawczego, może on przyłączyć się do egzekucji prowadzonej przeciwko zastawcy bez względu na to, czy jest dłużnikiem tylko rzeczowym, czy także osobistym i mocą tej czynności stać się wierzycielem egzekwującym. Różnica polega na tym, że zastawnik będący jedynie dłużnikiem rzeczowym dysponujący tytułem wykonawczym, który przyłączył się do egzekucji uczestniczy wyłącznie w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji przedmiotu zastawu a nie z egzekucji wszystkich ruchomości. Zastawnik będący dłużnikiem rzeczowym zastawcy, który nie przyłączył się do egzekucji i nie dysponuje tytułem wykonawczym, może jedynie uczestniczyć w planie podziału udowadniając swoje roszczenie dokumentem urzędowym, m.in. w postaci odpisu z rejestru zastawów (art. 1030 w zw. z art. 1034 k.p.c.). Wierzytelność zabezpieczona zastawem rejestrowym podlega zaspokojeniu z przedmiotu tego zastawu z pierwszeństwem przed innymi wierzytelnościami, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej (art. 20 u.z.r.r.z.). Nieprzyłączenie się wierzyciela zastawniczego do egzekucji

poprzez zgłoszenie swojej wierzytelności komornikowi w terminie określonym w art. 1030 k.p.c. powoduje wygaśnięcie prawa zastawu i brak zaspokojenia z jego przedmiotu.

Z tych względów przepisy regulujące postępowanie egzekucyjne nakładają na organy egzekucyjne szczególne powinności i ograniczenia. W zakresie egzekucji z ruchomości polegają one na obowiązku komornika zawiadomienia niezwłocznie zastawnika o zajęciu przedmiotu zastawu rejestrowego (art. 805¹ § 1 k.p.c.), obowiązku komornika, prowadzącego egzekucję o świadczenie przekraczające dwadzieścia tysięcy złotych, uzyskania z centralnej informacji o zastawach rejestrowych danych o tym, czy dłużnik jest zastawcą zastawu rejestrowego oraz kto jest zastawnikiem, a następnie niezwłocznego zawiadomienia go o wszczęciu egzekucji (art. 805¹ § 2 k.p.c.). Dodatkowe powinności dotyczą egzekucji z ruchomości będącej pojazdem mechanicznym (art. 805¹ § 3 k.p.c.). Każdorazowo jednak sprzedaż ruchomości obciążonych zastawem może nastąpić nie wcześniej niż po upływie tygodnia od dnia zawiadomienia zastawnika (art. 805¹ § 4 k.p.c.).

Błędnie wskazuje skarżący, że naruszono art. 805¹ § 2 k.p.c. przez błędną wykładnię. Zarzut ten mógłby być skuteczny tylko wówczas, gdyby uchybienie mogło stanowić podstawę przyjęcia przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej. Tymczasem, jak trafnie wskazał sąd drugiej instancji, dłużnik egzekwowany nie był stroną umowy zastawniczej (zastawcą) i nie potwierdzono, aby jako nabywca przedmiotu zastawu był ujawniony w rejestrze zastawów, zatem że prawidłowe wykonanie przez organ egzekucyjny obowiązku przewidzianego we wskazanym przepisie mogło doprowadzić do uzyskania pozytywnej informacji i następnej powinności powiadomienia zastawnika. Odmienne należy ocenić zarzut naruszenia art. 805¹ § 1 k.p.c. Przewidziany nim obowiązek zawiadomienia zastawnika ma charakter bezwzględny, jeżeli tylko komornik uzyska informację o fakcie, że na zajętej ruchomości ustanowiony jest zastaw. Wykładnia gramatyczna i celowościowa przepisu prowadzi do wniosku, że ograniczenie terminu („w toku egzekucji”) obejmuje cały jej przebieg od wszczęcia do zakończenia. Nawet uprawomocnienie się planu podziału nie uniemożliwiłoby uczestnictwa zastawnika w podziale, gdyż mógłby on nadal uzyskać tytuł

wykonawczy, a prawo do sumy pozostającej w depozycie utraciłby z mocy ustawy dopiero w wypadku nieprzedstawienia w ciągu miesiąca od uprawomocnienia się planu podziału dowodu wytoczenia powództwa o zasądzenie mu roszczenia od dłużnika rzeczowego (art. 1032 § 2 k.p.c.). Brak także podstaw, aby zwrot „zostanie ujawnione” rozumieć jako powzięcie przez komornika wiadomości pewnej, zwłaszcza potwierdzonej dokumentem. Wystarczające jest zatem wskazanie faktu ustanowienia zastawu rejestrowego, aby organ egzekucyjny zobligowany był do podjęcia dalszych czynności, w szczególności ustalenia adresu zastawnika, także za pośrednictwem dłużnika lub innych stawających osób. W okolicznościach sprawy poza sporem pozostawało, że dłużnik wskazał zastawnika, który ponadto był znany komornikowi z innych postępowań. Dopiero zawiadomiony zastawnik ma obowiązek wylegitymowania się stosownym dokumentem. Sąd Apelacyjny dokonując odmiennej interpretacji naruszył zatem wskazany przepis, a w następstwie bezpodstawnie odmówił jego zastosowania.

Trafne są także zarzuty dotyczące niewykazania kolejnej przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej w postaci szkody. Nie znajduje normatywnego uzasadnienia stanowisko Sądu oparte na założeniu subsydiarnej odpowiedzialności dłużnika rzeczowego oraz uzależnieniu odpowiedzialności komornika od innych okoliczności jak bezprawność działania (zaniechania). Co do pierwszej z nich wskazać należy, że odpowiedzialność dłużnika rzeczowego ma charakter samodzielny i od wyboru wierzyciela zależy, czy skieruje żądanie zaspokojenia zobowiązania do niego, czy do dłużnika osobistego. Nie można utożsamiać, mimo niewątpliwego związku, szkody kontraktowej wynikającej z niezaspokojenia zobowiązania umownego przez dłużnika osobistego oraz powstałej w wyniku deliktu polegającego na bezprawnych czynnościach komornika, uniemożliwiających realizację obowiązku świadczenia przez dłużnika rzeczowego. Znaczenie dla rozstrzygnięcia miałyby dopiero wygaśnięcie zobowiązania na skutek spełnienia świadczenia przez któregośkolwiek z nich. Co do drugiej, Sąd wprowadził pozaustawową przesłankę odpowiedzialności komornika, wprowadzając nie wyrażoną wprost i nie zdefiniowaną, ale poprzez odwołanie do subiektywnych i obiektywnych przesłanek, w istocie odpowiadającą winie. Nawiązał przy tym do uchylonego art. 769 § 1 k.p.c., który wyłączał odpowiedzialność

komornika w wypadku, gdy poszkodowany mógł w toku postępowania egzekucyjnego zapobiec szkodzie za pomocą środków przewidzianych w kodeksie. Tymczasem obecnie samodzielnią jej podstawą jest art. 23 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (jedn. tekst: Dz.U. z 2011 r., nr 231, poz. 1376 ze zm.), w myśl którego komornik jest obowiązany do naprawienia szkody wyrządzonej przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu czynności. Pojęcie to obejmuje wszystkie, przewidziane w art. 2 u.k.s.e., działania i zaniechania o charakterze władczym zmierzające do realizacji celu egzekucji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2015 r., IV CSK 302/14, Biul. SN 2015, nr 5, poz. 15, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 2015 r., II CSK 544/14, Biul. SN 2015, nr 9, poz. 11). Reżim cywilno-prawnej odpowiedzialności komornika za niezgodne z prawem działania i zaniechania w zakresie działalności władczej w postępowaniu egzekucyjnym jest podporządkowany, z uwagi na jego status organu władzy w znaczeniu funkcjonalnym, ogólnej regule przewidzianej w art. 77 ust. 1 Konstytucji. Odpowiedzialność odszkodowawcza komornika uregulowana w art. 23 u.k.s.e. jest zatem odpowiedzialnością deliktową, której przesłanką jest jego działanie lub zaniechanie niezgodne z prawem, bez względu na zawinienie (por. cyt. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2004 r., oraz m.in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 2005 r., II CK 634/04, z dnia 6 kwietnia 2006 r., IV CSK 6/06, z dnia 16 marca 2007 r., III CSK 381/06, OSNC 2008, nr 2, poz. 28, z 27 marca 2008 r., III CSK 376/07, z dnia 10 lutego 2010 r., V CSK 279/09). Badana powinna być przy tym nie tylko legalność, ale również prawidłowość i celowość podejmowanych czynności o charakterze orzeczniczym i wykonawczym, zmierzających do wywołania skutku prawnego w postępowaniu egzekucyjnym, z tym tylko ograniczeniem, że ustawowa przesłanka „niezgodności z prawem” powinna być rozumiana obiektywnie, jako zaprzeczenie zachowania uwzględniającego nakazy i zakazy wynikające z normy prawnej stanowiącej źródło prawa w rozumieniu art. 87 Konstytucji (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 września 2003 r., SK 20/02, OTK ZU 2003, nr 7, poz. 76). Chybione zatem jest wskazanie w skardze na równoległe naruszenie art. 415 k.c.

Ewentualna zmowa dłużników mogłaby być oceniana wyłącznie w aspekcie nadużycia prawa podmiotowego (art. 5 k.c.).

W tym stanie rzeczy uzasadnione podstawy kasacyjne powodują konieczność uchylenia zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.). O kosztach postępowania kasacyjnego postanowiono w oparciu o art. 108 § 2 w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c.

jw

r.g.